

अग्निवाहन न० इत०। ऋगे, “रत्तं जटाधरं वज्रं कारयेज्जुम्-
वाससम् । ज्वालाभालाकुलं सौम्यं विनेतं श्शुधु धा-
रिणम् । चतुर्वर्धुं चतुर्दन्तं देवेशं वायुसारथिम् ।
चतुर्भिश्चगवैर्युजो वायुचिह्ने रथे स्थितम्” इति पुराणे
ऋगवाहनत्वसक्तम् ।

अग्निविद् पु० अग्निं विन्दते विन्द-क्विप् । अग्निहोत्रिणि
साग्निके । अग्निरहस्यं वेत्तीति विद्-क्विप् । अग्नि-
रहस्यशास्त्राभिज्ञे पु० ।

अग्निविन्दु पु० अग्नेर्विन्दु रिव । विस्फुलिङ्गे अग्निकणे ।
अग्निवीज न० इत० । अग्नेर्वीजे तद्वेत्तो जातत्वात् उपचारात्
स्वर्णे । “रुद्रतेजःससुद्भूतं हेम वीजं विभावसे रिति” स्वर्ण-
दानमन्त्रः । तत्कथा अग्निरेतःशब्दे द्रष्टव्या । तन्वीक्षे
रकारवर्णे “अग्निवीजं ससुद्भूतं सुखदृष्टसमन्वितमिति”
तन्त्रम् ।

अग्निवीर्य्य न० अग्नेर्वीर्य्यम् । वज्ररेतसि, तत्पराक्रमे च । तद्वी-
र्य्यजातत्वादुपचारात् स्वर्णे । व० । अग्निहृत्यपरक्रमवति त्रि०

अग्निशरणा न० इत० । अग्न्याधानगृहे अग्निहोत्रगृहे ।

अग्निशस्त्रम् त्रि० अग्निरिव श्शणाति तीव्रकोपत्वात् शू-मनिन् ।
तीव्रकोपान्ति । ऋषिभेदे पु० । वाह्वादि० इजि अग्नि-
शस्त्रिः तदपत्ये । नडादि० फक् । अग्निशस्त्रायणः
तद्गोत्रापत्ये ।

अग्निशाला स्त्री अग्नीनां शाला गृहम् । अग्न्याधानस्थाने
अस्या वा नपुंसकत्वम् । “हविर्धानमग्निशालं पत्नीनां
सदनम्” इति वेदः ।

अग्निशिख पु० अग्नेरिव अग्निरिव वा शिखा यस्य ।
कुङ्कुमदृक्षे, कुसुमदृक्षे, अग्निहृत्यशिखे-जाङ्गलीदृक्षे च ॥
अग्निहृत्यजटावति त्रि० । अग्निशिखेव शिखाऽप्यमस्य ।
लाङ्गलिकादृक्षे स्त्री (विषलाङ्गला) अग्निहृत्याप्यभागे
त्रि० “वाणैरग्निशिखैरिवेति” पुरा० । स्वर्णे कुसुमपुष्पे
च न० । इत० । अग्निज्वालायां स्त्री “शरैरग्निशिखोपमै
रिति, भार० । [होमे ।

अग्निशुश्रूषा स्त्री इत० । वज्रेः विधानेन सेवोपयोगिनि
अग्निशेखर पु० अग्निरिव शेखरमयं यस्य । कुङ्कुमदृक्षे,
कुसुमदृक्षे, जाङ्गलीदृक्षे च । अग्निहृत्याप्यवति त्रि० ।

अग्निष्टुत् पु० अग्निःस्तूयतेऽत स्तु-आधारे क्विप् पत्वम् ।
अग्निष्टोमस्य विद्यतिभूते एकाहसाध्ये यागभेदे ।
सामसंहिताभाष्ये संशयपूर्वकं तच्च कर्मान्तरमिति सायणा-
चार्य्येण निर्णीतम् यथा । “उक्त्वाग्निष्टुतमेतस्य वारव-

न्तीय-साम हि । रेवतीष्वृक्षु कृत्वेति श्रुतं पशु-
फलाप्रये । रेवत्यादिर्गुणः कर्म पृथग्वा पूर्ववद् गुणः ।
रेवती-वारवन्तीय-सम्बन्धाख्यः पशु-प्रदः । साम्नो-
ऽत फल-कर्माभ्यां सम्बन्धे वाक्य-भिन्नता । तेनोक्त-
गुण-संयुक्तमन्यत् कर्मोच्यते फले” ॥ “विष्टदग्निष्टोमस्तस्य
वायव्यासु ऋक्षु एकविंशतिष्टोम-साम कृत्वा ब्रह्म-
वर्चस-कामो यजेत”-इत्यस्य सन्निधौ श्रूयते—“एतस्मैव
रेवतीषु वारवन्तीयमग्निष्टोमसाम कृत्वा पशु-कामो ह्येतेन
यजेत” इति । “अस्यायमर्थः । प्रकृतौ तृतीयसवने
आभेव-प्रथमानसोपरि यज्ञायज्ञीयं साम गीयते,
तेन च साम्ना अग्निष्टोमयागस्य समाप्यमानत्वाद्ग्नि-
ष्टोम सामेल्युच्यते, तच्च प्रकृतौ “यज्ञायज्ञीयो वा अग्ने”
इत्याद्याग्नेयोष्वृक्षु गीयते आसिंस्त्वग्निष्टुति ब्रह्मवर्चस-
कामेन वायव्यासुक्षु तत् साम गातव्यम्, तच्च प्रकृताविवैक
विंश-स्तोम-युक्तम् । पशुकामस्य तु “रेवतीर्नः सधमादे”
इत्यादिषु रेवतीष्वृक्षु “वारवन्तीयं” साम गायेदिति,
तत्र रेवतीनाम्बुचं वारवन्तीयनामकेन साम्ना यः सम्बन्धः
सोऽयं पशु-फलायाग्निष्टुति विधीयते, एतस्मैवेति प्रकृत-
परामर्शकेनैतच्छब्देनान्य-व्यावर्तकेनैवकारेण चाग्निष्टुतः
समर्थमाणत्वात् यथा पूर्वार्धिकरणे इन्द्रियफलाय प्रकृता-
ग्निहोत्रे दधि-गुणोविहितः तद्वत्, इति प्राप्ते, ब्रूमः-
विषमो दृष्टान्तः, दम्नोष्टोम-जनकत्वं न शास्त्रेण बोध-
नीयं तस्य लोकतोऽवगन्तुं शक्यत्वात् । फल-सम्बन्धः
एकैव शास्त्रबोध्यः इति न तत्र वाक्यभेदः, इह तु
रेवत्युगाधारकवारवन्तीय-साम्नोऽग्निष्टुत्-कर्मा-साधनत्वं फल
साधनत्वं चेत्युभयस्य शास्त्रैक-बोध्यत्वाद् दुर्वारोवाक्य-भेदः
तेन पशुफलकं यथोक्तगुण-विशिष्ट-कर्मान्तरमत्र विधी-
यते । एतच्छब्दः एवकारश्च विधीयमान-कर्मान्तर-विषयतया
योजनीयौ इति” । “यजेत वाचमेधेन सर्जिता गोसवेन
वा, । अभिजिद्विजिज्ज्रां वा विष्टताग्निष्टुतापि वा”
इति ऋषिः ।

अग्निष्टुम् पु० अग्निस्तूयतेऽत क्विप् पत्वम् । यज्ञभेदे ।

अग्निष्टोम पु० अग्नेः स्तोमः स्तुतिसाधनं तद्वत्सददायो-
ऽवसानेऽत । यागविशेषे स च यागः ताण्ड्यमहा-
ब्राह्मणे षष्ठाध्याये “प्रजापतिरकामयत बहु स्वां प्रजा-
येयेति स एतमग्निष्टोममसृजत” इत्युपक्रम्य “एष वाव
यज्ञोयदग्निष्टोम” इति “एकस्मा अन्वो यज्ञः कामाया-
ह्वियते सर्वेभ्योऽग्निष्टोम” इति चाग्निष्टोमं स्तुत्वा “द्वादश